

Sprawozdanie z warsztatów „Neue Forschungen zu Klöstern und Orden im Ostseeraum”, Bordesholm, 2–3 listopada 2023 r.

2–3 listopada 2023 r. odbyły się warsztaty zatytułowane „Neue Forschungen zu Klöstern und Orden im Ostseeraum”, skierowane do młodych naukowców. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Roberta Harlaßa oraz Marcusa Handke, pod czujnym okiem prof. dr. Oliviera Auge oraz przy finansowym wsparciu Internationalisierungs-Fond Uniwersytetu Christiana-Albrechta w Kilonii oraz Saskiej Akademii Nauk w Lipsku. Warsztaty miały charakter interdyscyplinarny i międzynarodowy, a głównym zamierzeniem organizatorów było stworzenie sposobności do zaprezentowania projektów badawczych prowadzonych przez młodych naukowców, przestrzeni do dyskusji oraz wymiany poglądów, a także sieci kontaktów o charakterze międzynarodowym. Zaproszeni prelegenci pochodzili z Danii, Estonii, Finlandii, Niemiec oraz Polski.

Gości i uczestników powitał oraz konferencję otworzył Robert Harlaß. Konferencja została podzielona na trzy sesje tematyczne – „Libraries”, „Networks” oraz „Late Crisis in Monasteries”. W pierwszy bloku tematycznym wystąpiło trzech prelegentów. Otwierając konferencję referat *David of Augsburg at the Baltic Sea – Some Observations on the Reception of the ‘Formula novitiorum’ from Bordesholm* wygłosił Marcus Handke (FOVOG-Dresden/Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig). Prelegent zaprezentował wnioski na temat recepcji *Formula novitiorum*, utworu franciszkanina Dawida z Augsburga (zm. 1272), dotyczącego podstawowych zasad życia monastycznego oraz postawy chrześcijańskiej. Dzieło cieszyło się dużym uznaniem, a jego kopię dotychczas udało się odnaleźć w blisko 600 rękopisach. Badania recepcji tak popularnego tekstu mogą przyczynić się do poznania wiedzy średniowiecznego duchowieństwa, znaczenia tekstów parenetycznych w organizacjach religijnych oraz ich wpływu na reformy duchowieństwa. Badania stanowią część większego projektu pt. „Monasteries in the High Middle Ages. Laboratories of Innovation for European Designs of Life and Models of Order” realizowanego przez Akademię Nauk i Humanistyki w Heidelbergu oraz Saksońską Akademię Nauk i Humanistyki w Lipsku.

W kolejnym wystąpieniu Karolina Piszczalka (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN) wygłosiła referat *Post-war Fate of the Book Collection from the Chapter in Kamień Pomorski*, w którym zaprezentowała projekt przygotowywanej rozprawy doktorskiej, dotyczącej księgozbioru kapituły katedralnej w Kamieniu Pomorskim. Prelegentka przedstawiła aktualny stan badań nad księgozbiorem oraz dotychczas nieznanne fakty dotyczące historii poszczególnych zabytków, umożliwiające spojrzenie z nowej perspektywy na powojenne losy tej cennej kolekcji oraz docenienie jej wartości oraz bogatej historii.

Kaspar Kolk (Uniwersytet w Tallinnie) w wystąpieniu *Franciscan Responses to the Lutheran Reformation: the Evidence of the Convent Libraries* omówił zmiany w zakresie na-

bywania ksiąg przez klasztory franciszkańskie, funkcjonujące pomimo reformacji. Celem prelegenta było odpowiedzenie na pytanie, co zachowane księgozbiory mogą powiedzieć na temat postawy franciszkanów wobec reformacji. Czy nabywane przez nich książki miały charakter katolicki, czy też luterański oraz czy wciąż prowadzili działalność duszpasterską i kaznodziejską?

Podczas drugiej sesji pt. „Networks”, referaty zaprezentowało czterech prelegentów. Thore Schlott (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel) w referacie *City, Council and Clerical Relations in the Mirror of the „Necrologium capituli Hamburgensis”* zaprezentował potencjał badawczy notatek obituarnych, w których znaleźć można informacje m.in. na temat relacji między radą miejską, kapitułą i władzami miasta, motywy działalności fundacyjnej hamburskich hrabiów, a także prześledzić ścieżkę kariery niektórych duchownych bremeńskiego arcybiskupstwa. Analiza statystyczna notatek obituarnych umożliwia także prześledzenie składu społecznego mężczyzn i kobiet, którzy składali dary i ofiary w katedrze hamburskiej.

Piotr Kołodziejczak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) w referacie *Pious Gifts in Late Medieval Stockholm in the Context of Baltic Towns* zaprezentował różnice pomiędzy Sztokholmem a innymi miastami regionu bałtyckiego w zakresie dawania pobożnych darów przez miejscowych mieszczan. Skupił się między innymi na podziale darów między miejsca kultu, tendencjach w zakresie darowizn oraz legatów testamentowych, a także na prawnych aspektach przenoszenia dóbr osobistych na osoby duchowne oraz podmioty religijne. Referat stanowi fragment rozprawy doktorskiej obronionej w 2023 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Moritz Julian Schädler (Uniwersytet w Bielefeld) w referacie *Bursfelde, Cismar, Denmark: Benedictine Networking and the Involvement of the Northern Periphery* skupił się na relacjach między benedyktyńskim opactwem Voer, a kongregacją Bursfelde. Ze względu na spore odległości od innych klasztorów członkowskich opat klasztoru w Voer był często nieobecny na corocznych spotkaniach kongregacji. Jednakże przez wiele lat jego nieobecność nie była sankcjonowana, a w późniejszym czasie zasady dotyczące uczęszczania na coroczne spotkania zostały złagodzone – szczególnie w przypadku klasztoru Voer. Prelegent skupił się na poznaniu przyczyn szczególnego traktowania oraz pozycji zajmowanej przez opactwo w Voer w kongregacji.

Ostatni referat drugiej sesji, *An Edition beyond Borders: The interterritorial Relations of the Teutonic Order and the Dukes of Pomerania (1411–1466)*, wygłosiła Laura Potzweit (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel). Prelegentka zaprezentowała projekt, którego celem jest wydanie korespondencji między Zakonem Krzyżackim w Prusach i Inflantach a książętami pomorskimi, prowadzonej między pierwszym a drugim pokojem toruńskim (1411–1466). Szacuje się, że źródła obejmują około 1200 jednostek archiwalnych. Udośpienie zachowanych źródeł historykom i zainteresowanej publiczności w formie kopii cyfrowych oraz pełnych tekstów umożliwi prowadzenie długoterminowych badań nad polityką zagraniczną wspomnianych wyżej stron. Zakończenie projektu przewidziane jest na 2031 r.

Ostatni blok tematyczny rozpoczęła Anna-Stina Häggglund (Tampere University, Finlandia) referatem *A Monastic Crisis. How the Stralsund Bigittines Resolved their Interdict, 1514–1515*. Prelegentka zaprezentowała przyczyny nałożenia interdaktu na klasztor brygidek w Stralsundzie z powodu publicznego odczytywania odpustów w klasztorze. Skupiła się

na wydarzeniach z lat 1514 i 1515, opisanych we wcześniej nieznanymi lub pobieżnie przytaczanych źródłach – listach, dokumentach i pamiętnikach, na podstawie których odtworzyła przebieg wydarzeń. Przeanalizowała korespondencję prowadzoną przez brygidki z klasztorem w Stralsundzie, Vadstena, władcami regionu Morza Bałtyckiego oraz Kurią Papieską w Rzymie oraz zaprezentowała działania brygidek w celu zniesienia interdyktu.

Konferencję zakończyło wystąpienie Roberta Harlaßa (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel) pt. *Between Two Worlds: Spaces of Action of Pomeranian Cistercians at the End of their Existence*, w którym prelegent zaprezentował projekt przygotowywanej rozprawy doktorskiej, dotyczącej kasaty klasztorów cysterskich na Pomorzu w okresie reformacji. Głównym pytaniem interesującym prelegenta była kwestia tego, w jaki sposób klasztory z siecią obejmującą całą Europę mogły zostać rozwiązane w tak krótkim czasie oraz czy i jaki był w związku z tym opór ze strony zakonników.

Wystąpieniom towarzyszyły liczne pytania do prelegentów oraz ożywiona dyskusja. Uczestnicy konferencji mieli okazję podzielić się swoimi spostrzeżeniami oraz uwagami na temat poruszanej tematyki. Postawiono nowe pytania badawcze, wymieniono się nowymi pomysłami i materiałami źródłowymi, a także pomysłami na wspólne projekty badawcze. Po zakończeniu ostatniego referatu obrady podsumowali Robert Harlaß oraz Marcus Handke, informując o planowanym wydaniu referatów konferencyjnych w postaci książki oraz wyrażając nadzieję na podtrzymanie przyjacielskich kontaktów i kontynuowanie dalszej współpracy naukowej.

W pierwszym dniu konferencji uczestnicy mieli także okazję zwiedzić dawny augustiański kościół klasztorny w Bordesholm. Przewodnik i historyk sztuki Nils Claussen zaprowadził uczestników w miejsca, które normalnie nie są udostępniane zwiedzającym. Następnie uczestnicy udali się na kolację do Villa Coloniale. W drugim dniu obrad uczestnicy udali się do Szlezewiku, gdzie wraz z przewodnikiem zwiedzili katedrę św. Piotra, a następnie klasztor św. Jana, dawny klasztor benedyktynek, po którym oprowadzała obecna przeorysza Josephine Hubalek.

Karolina Piszczalka

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

ORCID 0000-0001-9177-4375